KENNISPOCKET

LERAREN-
BIJLAGE

Organiseren van de ruimte, de groep en de dag

vbjk
Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

COLOFON

De lerarenbijlage bij de kennispocket ***Organiseren van de ruimte, de groep en de dag*** is een uitgave van VBJK, centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge kinderen. VBJK is een onderzoeks- en innovatiecentrum met meer dan dertig jaar ervaring in de sector van kinderopvang voor baby's en peuters en schoolgaande kinderen, kleuteronderwijs en preventieve gezinsondersteuning.

REFERENTIE

De Nil, G., Boudry, C. & De Cloedt, M. (2024). *Kennispocket: Organiseren van de ruimte, de groep en de dag – lerarenbijlage.* Gent: VBJK.

EINDREDACTEUR

Mike De Cloedt

Opgroeien

Disclaimer

U vindt de kennispocket met lerarenbijlage goed en wenst eruit te kopiëren?
Besef dan:

- dat dit leermateriaal de vrucht is van intense arbeid: VBJK heeft er heel wat geld en energie in gestoken;
- dat VBJK van dit werk moet bestaan;
- dat kopiëren zonder voorafgaande schriftelijke toestemming onwettig is.

Inhoud

De basiscompetenties in deze kennispocket 4

Verdiepende literatuur voor leraren 5

Extra kijktips 5

Luistertips 5

1. Organiseren van de ruimte 6

1.1 Indeling en inrichting van de ruimte: basisprincipes 6

1.1.1 De ruimte en materialen vertellen je visie 8

1.1.2 De ruimte is gezellig en aantrekkelijk 10

1.1.3 De ruimte is overzichtelijk en logisch ingedeeld 10

1.1.4 De ruimte ondersteunt zelfstandigheid van kinderen 10

1.2 Ruimtes die uitnodigen om te spelen en te ontdekken 10

1.2.1 Speelzones maken 11

1.2.2 Afgebakend maar niet afgesloten 11

1.2.3 Variëteit aan materialen 11

1.2.4 Materialen aanbieden en presenteren 12

1.2.5 Afspraken maken 12

1.2.6 De ruimte speelklaar maken 13

1.3 Ruimtes waar ouders zich welkom voelen 13

1.4 Buitenruimte 13

1.5 De ruimte evalueren en aanpassen 13

1.5.1 Door verschillende brillen naar de ruimte kijken 13

1.5.2 Methoden om de ruimte te evalueren 14

2. Organiseren van de groep en de dag 16

2.1 Groepsindeling en samenstelling: aandacht voor relaties 16

2.1.1 Baby's en peuters 16

2.1.2 Schoolgaande kinderen 17

2.1.3 Continuïteit in de relatie tussen begeleiders en kinderen 17

2.2 Een dagritme op maat van kinderen 17

2.2.1 Houvast en flexibiliteit 17

2.2.2 Overgangsmomenten doen er toe 17

2.3 Teamwerk 18

BIJLAGE 19

De basiscompetenties in deze kennispocket

De kennispocket *Organiseren van de ruimte, de groep en de dag* brengt leerlingen basiskennis bij over de inrichting van de speelleeromgeving en de ontwikkeling van een structuur waarbij ruimte en dagindeling de pedagogische visie en het beleid van de organisatie ondersteunen. De uitgewerkte thema's in deze kennispocket haken in op nagenoeg alle basiscompetenties.

BASISHOUDING

Competenties die je te allen tijde inzet.

- Je gaat op een positieve, opbouwende manier om met alle kinderen, ouders, collega's en anderen. (competentie 1)
- Je observeert het gedrag van een kind, individueel en in groep, reflecteert daarover en stemt je handelen daarop af. (competentie 2)
- Je reflecteert over de werking en draagt bij tot het verbeteren van de kinderopvang. (competentie 11)

SAMENWERKEN

Competenties nodig om goed samen te werken.

- Je werkt samen met anderen in functie van de opvang van het kind (competentie 9)
- Je werkt samen, geeft feedback en maakt afspraken (competentie 10)

OUDER

Competenties nodig om positieve relaties met en tussen ouders te ontwikkelen.

- Je werkt samen met ouders en erkent hen als eerste opvoeder. (competentie 8)

KIND

Competenties nodig om positieve relaties met en tussen kinderen te ontwikkelen. Ook wel emotionele ondersteuning genoemd.

- Je herkent de sociaal-emotionele behoeften van het kind en speelt in op die behoeften. (competentie 6)
- Je stimuleert positieve contacten tussen kinderen onderling en stelt grenzen. Je geeft kansen aan kinderen om hun sociale vaardigheden te oefenen. (competentie 5)

Competenties nodig om spelen, ontdekken en leren te begeleiden. Ook wel educatieve ondersteuning genoemd.

- Je ondersteunt het kind bij al zijn activiteiten. (competentie 4)
- Je stimuleert elk kind in zijn ontwikkeling en gaat uit van zijn talenten en ondernemingszin. Je biedt schoolgaande kinderen een gevarieerde vrije tijd aan. (competentie 3)

Competenties nodig om dagelijkse zorg- en overgangsmomenten te begeleiden

- Je begeleidt de kinderen bij hun aankomst en afhaalmoment. (competentie 12)
- Je bereidt baby –en peutermaaltijden en organiseert en begeleidt eetmomenten. (competentie 13)
- Je organiseert rust- en bewegingsmomenten. (competentie 14)
- Je verzorgt de kinderen in functie van hun behoeften. (competentie 15)

ORGANISEREN

Competenties nodig om de ruimte, de groep en de dag goed te organiseren.

- Je zorgt voor een stimulerende, veilige, hygiënische en gezonde speelomgeving voor kinderen. (competentie 7)

Verdiepende literatuur voor leraren

Wil je jouw achtergrondkennis over *Organiseren van de ruimte, de groep en de dag*? Dan zijn volgende publicaties interessant:

Boudry, C. & De Weerdt, H. (2008). *Ontvlambare vingers*. Amsterdam: SWP.

Boudry, C. & Vandenbroeck, M. (2018). *Spiegeltje, spiegeltje. Een werkboek voor de kinderopvang over identiteit en respect*. SWP.

De Mets, J., Peleman, B., Seghers, M., Vervaet, V. & Van Laere, K. (2018). *Warm, welkom en wederkerig. Naar een goede ouder-schoolsamenwerking. Inspiratieboek voor kleuteronderwijs*. Gent: VBJK/SDL/UGent.

Meeuwig, M., van der Werf, T. & Schepers, W. (2024). *Sporen van Reggio. Een introductie in de Sporen-pedagogiek*. SWP.

Meijer, J. (2023, september – oktober). *Dossier Doorgaande Lijn*. Weliswaar, p. 11-18.

Rutgeerts, E. & Vervaet, V. (2016). *Kinderopvang en ouders: partners in opvoeding. Een handleiding 'ouderbeleid' voor de opvang van baby's en peuters*. CEGO Publishers.

Sharmahd N., Boudry C., Sabaliauskiene R., Cigala A., Berti S., Trikic Z., Moreno T. (2021). *Educas-toobox: Verwondering en schoonheid. OOJK-ruimtes en educare verbinden Professionals in Opvang- en Onderwijsvoorzieningen voor Jonge Kinderen*. VBJK, UIC, UniPr, ISSA.

Extra kijktips

Video: *Transitie tussen thuis, buurt, kinderopvang en kleuterschool*.

Luistertips

Podcast: *De kracht van opgroeien: warme transities*.

1. Organiseren van de ruimte

Ter info voor de lesgever: we sluiten Deel 1 af met integratieopdrachten op p. 23-25 (Methoden om de ruimte te evalueren: kinderen en ouders bevragen, observeren & een moodboard maken).

Wil je als lesgever in de architectuur duiken of een bezoek met je klas inplannen? Dan is het ABC-huis (Art Basics for Children) een bron van inspiratie. Bezoek de website.

Educare, een pedagogiek waar zorgen spelen en leren onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn. Als je een zorgzame speelleeromgeving wil uitbouwen, dan heb je voldoende ruimte en materialen nodig om te ontmoeten, te spelen, te leren, te zorgen en tot rust te komen.
Hoe benut je de ruimte in kinderopvang? Hoe maak je van die ruimte een prikkelende omgeving? Hoe creëer je een ruimte die ook afgestemd is op de zorgnoden van kinderen? Hoe zorg je ervoor dat een ruimte de diversiteit van de aanwezige kinderen en ouders reflecteert? Hoe betrek je kinderen en ouders in dit proces?

Opdracht in het ABC-huis:

1. Verken het huis en maak drie foto's van materialen, spelaanbod of inrichting waarover je iets wil vertellen of vragen. Doe dit in duo.
2. Focus nu op het materiaal en onderzoek de speel-, leer- en interactiekansen al spelend in duo. Noteer jullie ervaringen. Beschrijf jullie ervaringen met werkwoorden en woorden die gevoelens uitdrukken.
3. Hoe denk je dat kinderen met dit materiaal gaan spelen. Is het een aanbod voor individueel spel of is het een aanbod waarbij kinderen samenspelen? Voor welke leeftijd is het spelmateriaal geschikt?

1.1 Indeling en inrichting van de ruimte: basisprincipes

We geven hier inspiratie mee die gebaseerd is op de *Educas-toobox*. Achteraan in de bijlage vind je invuldocumenten die je met de leerlingen kan gebruiken in de klas.

Introductie op het thema

Laat leerlingen reflecteren over ruimtes en materialen (opdracht vind je meer summier terug op p. 7).
Dit is een opstap om in eerste instantie leerlingen te laten voelen dat de ruimte van belang is en ten tweede om te verkennen wat leerlingen, als toekomstige professionals, aangenaam vinden in de eigen leefomgeving.

Je kan ervoor kiezen om deze opdracht later in de les na te bespreken (zie 1.1.2.).

Ik voel me goed thuis, omdat …

Indien het woord 'thuis' niet voor alle leerlingen evident is, kan je ook polsen naar een plek waar ze zich goed voelen. Ook de school als plek is een optie. Je kan leerlingen gerust zelf laten kiezen over welke plek ze willen reflecteren.

- Welke elementen maken dat jij je op die plek op je gemak voelt? Gebruik je zintuigen. Wat voel, zie, ruik, hoor, smaak je?

- Welke elementen kunnen ervoor zorgen dat je je er nog beter gaat voelen? Wat zou er dan precies veranderen?
- Maak hierbij een onderscheid tussen binnen- en buitenruimtes.

Stageopdracht: moodboard & mindmap

Moodboard

Maak jouw inspiratie visueel zichtbaar om jouw goed gevoel een plek te geven.

- Sluit de ogen en denk aan een aangenaam moment uit jouw kindertijd dat je koestert.
- Welke zintuiglijke waarneming komt eerst naar boven bij deze herinnering? Is het zien? Ruiken? Voelen? Horen? Smaken?
  Herinneringen zijn verbonden met sensitieve ervaringen. Ze ondersteunen ons om momenten te onthouden.

Déze ervaringen gaan we vervolgens inzetten bij de reflectie over jouw ruimte in de leefgroep.

Hoe zit het op de werkvloer?

Welke elementen uit jouw moodboard, en die jou dus ook thuis of in jouw omgeving goed deden/doen voelen, vind je al terug op jouw stageplaats?

Aansluitend kan je leerlingen de opdracht geven om een tweede moodboard te maken, m.b.v. materialen uit tijdschrijften en andere documentatie, van hoe zij de ideale leefruimte voor kinderen zien. Dit gaat over de emotionele inkleding van de ruimte zoals het gebruik van kleuren en materialen. Denk daarbij aan harde/zachte materialen, kleurgebruik, daglicht/sfeerlicht …
Wat zorgt ervoor dat kinderen, ouders, begeleiders … zich goed voelen in een ruimte? We weten bijvoorbeeld dat temperatuur, geuren, verlichting, knusse hoeken, ergonomie … ontzettend belangrijk zijn.

Bespreek daarna de moodboards in groep.

Mindmap

Laat de leerlingen een mindmap maken: som op welke elementen we écht nodig hebben op stage.

Info voor de leerkracht: we denken hier bijvoorbeeld aan een verzorgingskussen, een eettafel, bedden, een plek om te spelen, ballen, boeken, fietsen, een hoek waar ouders kunnen zitten of spelen met hun kind, een plek om te praten met een begeleider …

Opdracht na het opstellen van de mindmap

Neem je mindmap en gebruik die als leidraad voor de observatie op jouw stageplek: wat is er al aanwezig en wat ontbreekt er?

Laat leerlingen een grondplan tekenen van de ruimtes in de opvang, waarbij ze precies aanduiden wat zich waar bevindt.

TIP: je kan hiervoor gebruikmaken van de pictogrammen uit de *Educas-toolbox* (p. 74-76).

1.1.1 De ruimte en materialen vertellen je visie

Mogelijke opdrachten:

***Kindertijd*-artikel**

LEES het artikel ***De derde pedagoog: ruimte en materialen***.
Wat typeert de visie binnen kinderdagverblijf De Knuffelboom XL? Wat vinden zij belangrijk? Hoe zie je dat in de inrichting van de ruimte en de keuze van de materialen?
NOTEER je ideeën.

Opdracht kennispocket p. 6

Werken met een visietekst

Als lesgever kan je je ook inspireren op een visietekst uit een bepaalde organisatie en leerlingen ermee aanzetten tot reflecteren en observeren over de ruimte op de stageplaats. Ter inspiratie geven we in onderstaand kader (fragmenten uit) de visietekst van vzw De Molenketjes mee.

Laat leerlingen nadenken over hoe ze deze visie zouden vertalen naar de ruimte. De voorbeelden die uitgewerkt zijn in de kennispocket op p. 6 sluiten mooi aan bij deze visietekst.

ONZE PEDAGOGISCHE VISIE

De pedagogische visie van De Molenketjes is een leidraad in de dagelijkse werking voor alle medewerkers. Ze is gebaseerd op de algemene missie en visie van de organisatie en op het pedagogische raamwerk van Kind en Gezin.

Een fijne plek voor elk kind

De Molenketjes wil een fijne plek zijn voor alle kinderen met en voor wie we werken. Een plek waar kinderen graag komen, zich veilig voelen en zichzelf kunnen zijn. Een plek die prikkelt, waar kinderen de tijd vergeten en kunnen opgaan in hun spel en activiteiten. Pas als kinderen zich veilig en geborgen voelen, zijn ze klaar om te exploreren, te leren en te groeien. Zo leren ze zichzelf en de wereld rondom hen kennen.

We gaan uit van het feit dat elk kind uniek is, met eigen talenten en interesses, en met een unieke sociale en culturele context waarin het kind opgroeit. We respecteren de verschillen tussen kinderen. Ieder kind mag zijn wie hij is en mag zich ontwikkelen op de eigen manier en op eigen tempo. Onze begeleiders proberen daarom elk kind zoveel mogelijk persoonlijke aandacht te geven en mee te gaan in de eigen leefwereld van elk kind.

We gaan ervan uit dat kinderen ontdekkers zijn. Initiatief van de kinderen en het maken van eigen keuzes wordt aangemoedigd. We besteden zorg aan een uitgebreid en gevarieerd spel- en belevingsaanbod waaraan kinderen voor een deel zelf inhoud kunnen geven. Begeleiders proberen regelmatig materiaal en activiteiten aan te bieden waar

kinderen creatief en actief mee aan de slag kunnen. De ervaring en de beleving van de kinderen vinden we belangrijker dan het resultaat dat het oplevert. We zetten bewust in op 'buitenspel', omdat de meeste kinderen het prettig vinden om buiten te zijn en ze buiten weer andere ervaringen kunnen opdoen.

We gaan ervan uit dat kinderen graag samen zijn met anderen. Ze leren zichzelf kennen in de ontmoeting met andere kinderen en volwassenen. Kinderen hebben in de opvang hun eerste ruzietjes, maar smeden ook de eerste vriendschappen. Ze leren wat het is om 'erbij te horen'. Begeleiders leren hun om respectvol om te gaan met elkaar. Ze bieden structuur aan de hand van regels, grenzen en afspraken die samenleven mogelijk maken.

Ouders zijn altijd welkom

Niet alleen kinderen, maar ook ouders willen we bij De Molenketjes met open armen verwelkomen. Ouders worden gewaardeerd als eerste opvoeder van hun kind. In dialoog proberen we steeds oog te hebben voor hun opvoedingsidealen en maatschappelijke en culturele waarden. We vinden het van groot belang dat ouders de zorg voor hun kind in alle vertrouwen aan onze medewerkers kunnen overlaten. Ouders ervaren zo dat groepsopvang een aanvulling is op de opvoeding thuis met andere ervaringen en uitdagingen voor hun kind.

Door goede contacten en communicatie met de ouders, willen we dat ouders voelen dat ze er niet alleen voor staan. Ouders en begeleiders zijn partners in de opvoeding en leren elkaar daartoe kennen en waarderen. De kinderopvang is zo niet alleen de plaats waar hun kind overdag opgevangen wordt, maar ook een plek waar ouders in contact komen met medewerkers die hun kind goed kennen en/of met wie ze zorgen en vragen kunnen delen. De mening van ouders over het reilen en zeilen in de opvang nemen we ter harte. Er wordt in elke deelwerking actief gezocht naar mogelijkheden om ouders deel te laten nemen aan de werking in de opvang. We zetten, aangepast aan elke deelwerking, met plezier onze deur open voor ouders. De opvang wordt zo ook een plek waar ouders andere ouders kunnen ontmoeten.

De buurt is nooit ver weg

Onze Molenketjes-opvanglocaties zijn geen eilandjes op zich. We gaan regelmatig op stap in de buurt van het kinderdagverblijf of de opvanglocatie en maken zo deel uit van het lokale leven. Kinderen leren zo het Molenbeek kennen waarin ze opgroeien.
Anderzijds maken we ons op die manier ook graag zichtbaar voor ouders en gezinnen in de buurt. Door samenwerkingen met buurtorganisaties kunnen we ons aanbod rijker maken en meer afstemmen op dde behoeften van de buurtbewoners.

Competente medewerkers

Geen kwalitatieve opvang zonder goed opgeleid, ervaren en tevreden personeel. We willen onze kinderbegeleiders ondersteunen in hun dagelijkse praktijk om kwalitatieve opvang te realiseren. Via regelmatig teamoverleg, reflectiemomenten, interne en externe studiedagen, coaching van en functioneringsgesprekken met medewerkers creëren we tijd en ruimte om medewerkers te ondersteunen in hun persoonlijke groei.

1.1.2 De ruimte is gezellig en aantrekkelijk

Je kan hier terugkoppelen naar de opdracht die je aan de leerlingen gaf als introductie op het thema (mindmap, moodboard en de opdracht in de kennispocket op p. 7).
Reflecteer vanuit die opdracht over materialen, kleuren, verlichting, geuren …

1.1.3 De ruimte is overzichtelijk en logisch ingedeeld

We verwijzen hier ook naar de stageopdracht (zie mindmap die we hierboven in de pedagogische bijlage hebben beschreven).

Neem het *Kindertijd*-artikel *Alle leeftijden samen in de groep* (zie kennispocket p. 54-59) erbij en selecteer elementen die impact hebben op de inrichting van de ruimte.
Beschrijf vervolgens hoe de groepsindeling de ruimte mee bepaalt.

Laat leerlingen nadenken over welke zones noodzakelijk zijn op de werkplek. Vertrek daarbij vanuit de noden van kinderen.

Identificeer de noden van kinderen rekening houdend met de leeftijd van de kinderen. Wat hebben ze nodig?

- beweging, fysiek kunnen uitleven;
- rust en slaap;
- buitenlucht;
- in groep spelen;
- eten, drinken;
- spelaanbod (ruimte speelklaar?);
- open spelaanbod (materialen vrij beschikbaar op kindhoogte?);
- …

1.1.4 De ruimte ondersteunt zelfstandigheid van kinderen

Afrondend vind je in de kennispocket op p. 11 een overzicht van een aantal pedagogen die het belang van de ruimte benadrukken.

1.2 Ruimtes die uitnodigen om te spelen en te ontdekken

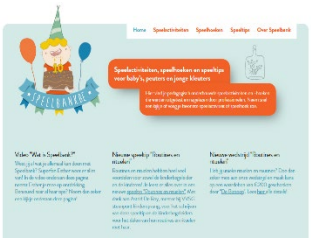
Opwarmer

Reflecteer samen met de leerlingen over spelen en ontdekken. Hebben ze zelf voorbeelden van plekken waar ze volop konden spelen en ontdekken? Wat maakte het tot een fijne spel- en ontdekkingsplek?
Indien mogelijk kan je leerlingen door middel van foto's deze plekken laten documenteren.

1.2.1 Speelzones maken

Opdrachten

Verdeel de klas in groepjes. Geef elke groep één speelzone (zie kennispocket p. 12). Laat leerlingen voorbeelden zoeken voor deze speelzone.
Dat kan op de website van de speelbank.

Op de website van *Speelbank* vind je inspirerende voorbeelden van speelzones.
Surf naar www.speelbank.be. Klik op speelhoeken.

Opdracht kennispocket p. 12

1.2.2 Afgebakend maar niet afgesloten

Extra info voor de lesgever:

Onder 1.1.3. werd het belang van overzicht benadrukt. In de regelgeving (zie ook *Referentiekader Kinderopvang*) lezen we bijvoorbeeld dat één van de elementen in de verplichte risicoanalyse is dat je in de organisatie van de ruimte en de begeleiding van kinderen maximaal toezicht kan realiseren.
Hoe vertaal je dit naar de praktijk? Een paar voorbeelden:

- Een onthaalouder die kinderen verzorgt, moet intussen toezicht kunnen houden over andere spelende kinderen.
- Zijn er meerdere leefgroepen, dan moeten die leefruimtes afgesloten worden om te vermijden dat er te veel kinderen in een ruimte verblijven, waardoor toezicht in het gedrang komt.
- Spelen kinderen buiten, dan zorg je ook voor toezicht op de buitenruimte.

In de praktijk is dit dus best een uitdaging. Verken het *Referentiekader Kinderopvang*.

1.2.3 Variëteit aan materialen

Introductie op het thema

Levensechte materialen
Opdracht:

- Splits de klas op in groepjes en laat de leerlingen per groep materialen verzamelen die ze meebrengen van thuis. Ze onderzoeken de spelmogelijkheden aan de hand van de meegebrachte materialen.
- Daarna onderzoeken de leerlingen individueel op stage in hoeverre er levensechte materialen in de opvang aanwezig zijn en of die herkenbaar zijn voor kinderen in hun thuiscontext (etnisch-culturele diversiteit).

TIP! Als lesgever vind je inspiratie op de website van Speelbank (zie kennispocket p. 17).

KIJK EN LUISTER naar de video ***Loose parts – Uitblinker***. Kinderbegeleiders Ilse en Annemie vertellen hoe zij werken met openeindematerialen en wat de meerwaarde is voor het spel van de kinderen.
Ga naar BlinkTV (zonder login). Geef toestemming en typ in de zoekbalk '*loose parts*'.

NOTEER drie tips van Ilse en Annemie die je interessant vindt.

Opdracht kennispocket p. 17

1.2.4 Materialen aanbieden en presenteren

LEES het *Kindertijd*-artikel ***Binnen, buiten en buitenbinnen***. Ontdek hoe Kinderopvang Wolkewietje[1] via de ruimte en materialen zorgt voor een zorgzame speelleeromgeving.

Opdracht kennispocket p. 19

1.2.5 Afspraken maken

'Samenleven' gaat hand in hand met 'afspraken'.

- Leerlingen vragen aan de mentor op hun stageplaats welke afspraken van kracht zijn die bijvoorbeeld de veiligheid in de groep bewaken (denk aan risicovol spel: welke grenzen zijn er?), tijdens de verschillende transities (voor, tijdens en na de maaltijd, naar buiten gaan …), in de buurt van baby's, aangaande rustige zones …
- Welke afspraken vinden leerlingen belangrijk? Motiveer.
- Merken leerlingen dat er afspraken gelden die wel honderd keer moet herhaald worden? Zijn het goede afspraken? Hoe vermijd men veelvuldige herhalingen. Formuleer hier oplossingen voor?

[1] Vanaf september 2025 wordt Wolkewietje, 'De Ontdekplek'.

1.2.6 De ruimte speelklaar maken

LEES het *Kindertijd*-artikel ***Opgeruimd staat netjes. Of net niet?*** In het artikel lees je: 'Opruimen heft verschillende functies'. Welke functies komen in het artikel aan bod?

NOTEER je ideeën.

Opdracht kennispocket p. 20

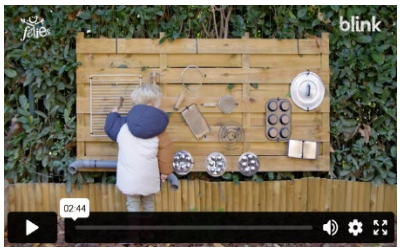
1.3 Ruimtes waar ouders zich welkom voelen

Opdracht

- Identificeer de noden van ouders/gezinnen. Wat denk je dat ouders nodig hebben in de kinderopvang?
- Bekijk hoe de materialen/meubels/ruimtes op bovenstaande vraag een antwoord kunnen bieden.

De bespreking van deze opdracht doe je op basis van de inhoud op p. 21 in de kennispocket.

1.4 Buitenruimte

KIJK EN LUISTER naar de video ***Buitenruimte – Speelkracht***. Leen vertelt hoe ze in groepsopvang Huisje Kiekeboe de buitenruimte herinrichten. Ga naar BlinkTV (zonder login). Geef toestemming en typ in de zoekbalk '*buitenruimte*'.

Opdracht kennispocket p. 20

1.5 De ruimte evalueren en aanpassen

1.5.1 Door verschillende brillen naar de ruimte kijken

Opdracht

Doorheen de les(sen) hebben de leerlingen tal van opdrachten gekregen waarvan ze de bevindingen hier kunnen samenbrengen.

Leerlingen hebben intussen nagedacht over:

- de bril van de visie
- de bril van kinderen
- de bril van ouders

Hier kan je ook tijd maken voor de bril van kinderbegeleiders en andere medewerkers!

- Identificeer de noden van kinderbegeleiders en andere medewerkers. Wat denk je dat kinderbegeleiders nodig hebben in de kinderopvang? Dit staat uiteraard niet los van de pedagogische visie en het pedagogisch handelen (zie: het pedagogische raamwerk)
- Bekijk hoe de materialen, meubels, ruimtes … op bovenstaande vraag een antwoord kunnen bieden.

1.5.2 Methoden om de ruimte te evalueren

We verwijzen hier naar de opdrachten in de kennispockets.

Vanuit het Educas-project van VBJK geven we inspiratie mee voor een **ouderbevraging**. Door middel van deze vragen evalueren ouders de ruimte waar hun kinderen worden opgevangen.
Deze vragen kunnen ook helpen om leerlingen op stage te laten kijken naar de ruimte.

	Sterk mee oneens	Oneens	Geen mening	Eens	Sterk mee eens
De fysieke omgeving van de leefgroep is veilig en aangepast aan de noden van kinderen.					
De leefomgeving is esthetisch, niet te druk, en weerspiegelt de thuisomgeving.					
De leefomgeving is rijk aan visuele informatie (posters, plattegronden, boeken, foto's …)					
Het werk van kinderen wordt tentoongesteld in de klas/schoolomgeving/leefgroep/opvang.					
Er zijn nette en veilige speeltuigen voor kinderen op het schoolterrein of in de opvang.					
De buitenruimtes van de school/de opvang/het centrum zijn afgestemd op de ontwikkeling van kinderen.					
Mijn kind vertrouwt de begeleider/leerkracht, en weet dat die zal helpen als het hulp nodig heeft.					
Kinderen ervaren continuïteit tussen het leven op school/in de opvang/in het centrum en thuis. (kinderen kunnen hun favoriete speelgoed of item van thuis					

meebrengen naar school, wat hen kan helpen om in slaap te vallen of te kalmeren …)[2].					
De school/de opvang/het centrum waardeert tradities en organiseert gezamenlijke feesten met de ouders (verjaardagen, feestdagen …).					
De school/de opvang/het centrum nodigt ouders uit om mee thema's/projecten/uitstappen te kiezen en deze te helpen organiseren en realiseren.					
De school/de opvang/het centrum voorziet mogelijkheden om tegemoet te komen aan de noden van mijn kind en zijn talenten te ontwikkelen.					
De inrichting en aanpassing van verschillende ruimtes en educatief materiaal wordt besproken met ouders.					

[2] Het item 'continuïteit' komt aan bod in *2. Organiseren van de groep en de dag*.

2. Organiseren van de groep en de dag

2.1 Groepsindeling en samenstelling: aandacht voor relaties

2.1.1 Baby's en peuters

LEES het *Kindertijd*-artikel ***Alle leeftijden samen in de groep?*** Wat zijn volgens jou de voordelen en aandachtspunten bij de verschillende groepsindelingen (horizontaal, semi-verticaal, verticaal)?
NOTEER je ideeën.

Opdracht kennispocket p. 27

In de kennispocket wordt gerefereerd aan de MeMoQ 1-meting (p. 28). Uit dit onderzoek komt dat er meer aandacht nodig is voor de baby's in de groep. Voor de lesgever die hier meer aandacht aan wil besteden, geven we onderstaand fragment uit de coverstory van *Kindertijd* als extra mee.

Hulpia, H., Delbarre, L. & Boudry, C. (2024). *Rapport kinderopvang Goed, kan beter*. Kindertijd 17 coverstory p. 8 - 13; VBJK.

Aandacht voor de allerjongsten

Hester, VBJK: 'Kinderbegeleiders vinden het niet altijd makkelijk om baby's een rijke omgeving te bieden. Ook dat toont de eenmeting. Zo scoort de educatieve ondersteuning bij baby's laag. Kinderbegeleiders kunnen we dus nog meer ondersteunen in het aanbieden van rijke speelmogelijkheden voor baby's of in het brabbelen met baby's. Dat is niet altijd makkelijk, zeker niet als er nog veel andere kleine dreumesen rondlopen die aandacht vragen.'

Anne Van Mossevelde, kinderbegeleider: 'Ik werk graag in een verticale groep. Door kinderen van verschillende leeftijden samen te zetten, creëer je een ander leefritme in de groep. Maar het is als begeleider niet evident om je aandacht te verdelen tussen de baby's en de peuters. Baby's zijn dan ook nog eens geïnteresseerd in andere dingen dan peuters. Maar ze zijn wél geboeid door elkaars spel en genieten en leren veel van elkaar. Met een baby heb ik intensere contacten tijdens de zorg- en eetmomenten. Ik denk dan ook vaak na over hoe ik baby's kan betrekken in het spel van peuters. Soms volstaat het al om een baby bij een groep spelende peuters te zetten. Ik zie dat peuters vaak spontaan aandacht geven aan een baby. Zo vindt Helena het fijn wanneer Yannis lacht, als hij een speeltje aanreikt of eens over haar handen wrijft en zijn naam zegt met wat kirrende geluidjes erbij. Ik neem ook geregeld een baby op mijn schoot als ik een boekje voorlees aan de peuters. Ook nog, wanneer ik op stap ga met de peuters, neem ik een baby in een draagdoek mee. Ik merk dan wel dat ik meer met de peuters praat dan wanneer ik alleen met de baby op stap ga.'

2.1.2 Schoolgaande kinderen

LEES het *Kindertijd*-artikel ***Buddy's verlagen drempels***.
Ontdek hoe Kinderclub Speelmadeliefje ('t Boelleke) het buddysysteem gebruikt.

Opdracht kennispocket p. 28

2.1.3 Continuïteit in de relatie tussen begeleiders en kinderen

Leerlingen kunnen bijvoorbeeld op stage nagaan met hoeveel kinderbegeleiders een kind dat aankomt om 7.30 u. en om 17.30 u. opgehaald wordt, in contact komt.

- Hoe en welke informatie wordt doorgegeven tussen de kinderbegeleiders?
- Hoe zet men in op de emotionele veiligheid en het welbevinden bij kinderen?

2.2 Een dagritme op maat van kinderen

2.2.1 Houvast en flexibiliteit

Opdracht

Leerlingen die op stage zijn kunnen het dagritme (van één kind) observeren op de stageplaats. Daarbij kan gereflecteerd worden op basis van de vragen die geformuleerd worden in de kennispocket (p. 31).

Vertrekt het dagritme vanuit de behoeften van kinderen in de groep?

- Hoe beleven kinderen de dag?
- Hoe voelen ze zich bij overgangen van het ene naar het andere moment?

2.2.2 Overgangsmomenten doen er toe

Wil je als lesgever meer achtergrondinfo over transities (doorgaande lijn), bekijk dan zeker de verdiepende bronnen. We maken een onderscheid tussen:

- Horizontale transities: overgangsmomenten gedurende de dag (p. 12).
- Verticale transities: grotere overgangsmomenten die kinderen meemaken in hun leven. Van thuis naar de opvang, van de opvang naar de kleuterschool …

TIP! Bekijk de video *De eerste schooldag van Mo*.

Opdrachten

- Reflecteer met leerlingen over de eigen transitiemomenten? Hoe hebben ze die zelf ervaren?
- Laat leerlingen de overgangsmomenten op stage beschrijven. Hoe organiseert de stageplaats:
    - het aankomen en afscheid nemen van kinderen;
    - de overgang van spelen naar eten;

- van binnen naar buiten;
- van school naar opvang;

KIJK EN LUISTER naar de video ***Kinderbegeleider en leerkracht werken samen***. Hoe werken de kinderbegeleider en leerkracht samen aan een zachte overgang tussen opvang en school? NOTEER je ideeën.

Opdracht kennispocket p. 33

2.3 Teamwerk

In de kennispocket (p. 35) krijg je een aantal vragen over teamwerk waar je met leerlingen over in gesprek kan gaan en vind je een denkoefening met een uitwisselingsopdracht.

BIJLAGE

1) **Herinneringen uit mijn kindertijd**

Sluit je ogen en denk aan enkele fijne momenten uit je kindertijd. Wat zie je? Wat ruik, voel, hoor … je?

Herinneringen: kort overzicht (individueel)	
Ik ruik …	
Ik zie …	
Ik voel …	
Ik hoor …	
Ik proef …	

2) **Ik voel me goed thuis, omdat ...**

Welke elementen maken dat jij je op je gemak voelt thuis (gebruik eventueel de vijf zintuigen in je beschrijving)?
Door welke elementen zou je je nog beter voelen (wat zou er veranderen)?
Splits indien nodig je beschrijving op in 'binnen- en buitenruimtes'.

Ik voel me goed thuis, omdat ...	
Ik ruik …	
Ik zie …	
Ik voel …	
Ik hoor …	
Ik smaak …	

3) **Hoe zit het op de werkvloer?**

a. Welke elementen die je thuis en in je kindertijd goed doen/ deden voelen, vind je terug op jouw stageplaats?

b. Welke elementen mis je?

4) **Maak op basis van alle voorgaande antwoorden een collage met kleuren, beelden, foto's ... die je inspirerend vindt om de (re)organisatie van de ruimtes en materialen op je stageplaats aan te pakken.**

MINDMAP

1) **Identificeer de noden van kinderen en gezinnen (wat denk je dat ze nodig hebben?)**

Kinderen	**Gezinnen**
bv. beweging	bv. interacties met andere gezinnen
Interactie met vrienden	...
Rust	
...	

2) **Denk aan de doelen (noden) en de visie van jouw stageplaats**

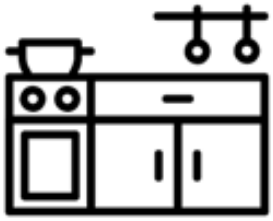
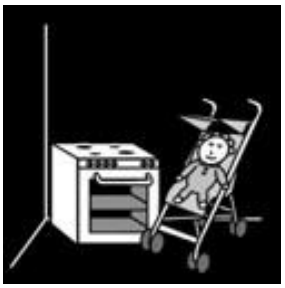
bv. kinderen ontwikkelen hun zelfstandigheid: kinderen kunnen zelf naar toilet gaan
Kinderen ontwikkelen hun taal
…

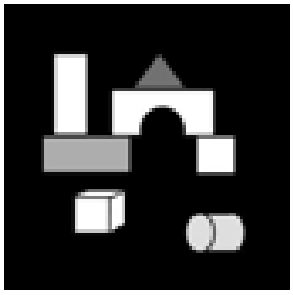
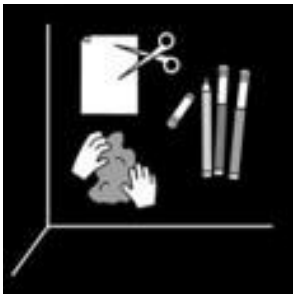
3) **Bekijk hoe de materialen/ meubels/ ruimtes op bovenstaande een antwoord kunnen bieden**

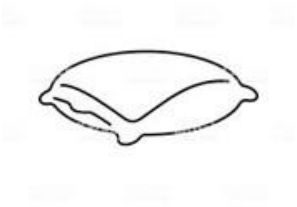
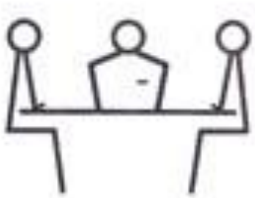
Kinderen	**Gezinnen**	**Curriculum en visie**
bv. Wat betreft beweging: *Spelen met een bal* *...*	bv. Wat betreft interacties met andere gezinnen *Een ouderhoek of aparte ruimte hebben* *...*	bv. Wat betreft de zelfstandigheid van kinderen bevorderen *Open kasten hebben zodat kinderen zelf aan het speelgoed / materiaal kunnen ...*
...	...	...

4. Vind symbolen die de materialen / het meubilair / de ruimtes voorstellen die tegemoetkomen aan de geformuleerde noden van kinderen en gezinnen

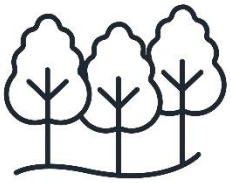
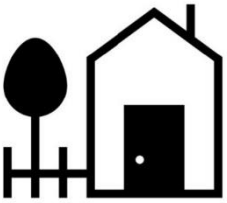
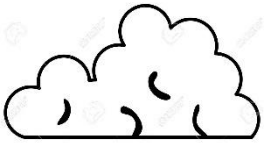
Bedenk en vind symbolen die de materialen / het meubilair / de ruimtes voorstellen (die tegemoetkomen aan de hierboven opgesomde noden).
Je vindt hieronder een aantal voorbeelden van symbolen, maar voel je vrij om je eigen symbolen te gebruiken.

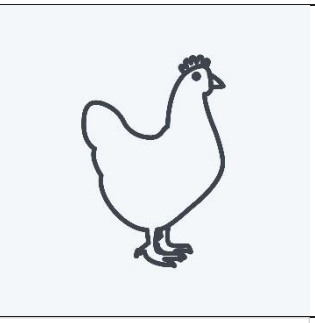
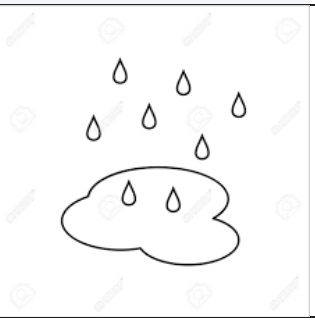
	Spelen met de bal		Materialen / speelgoed binnen handbereik voor kinderen
	Themahoek		Themahoek gelinkt aan de leefomgeving van kinderen

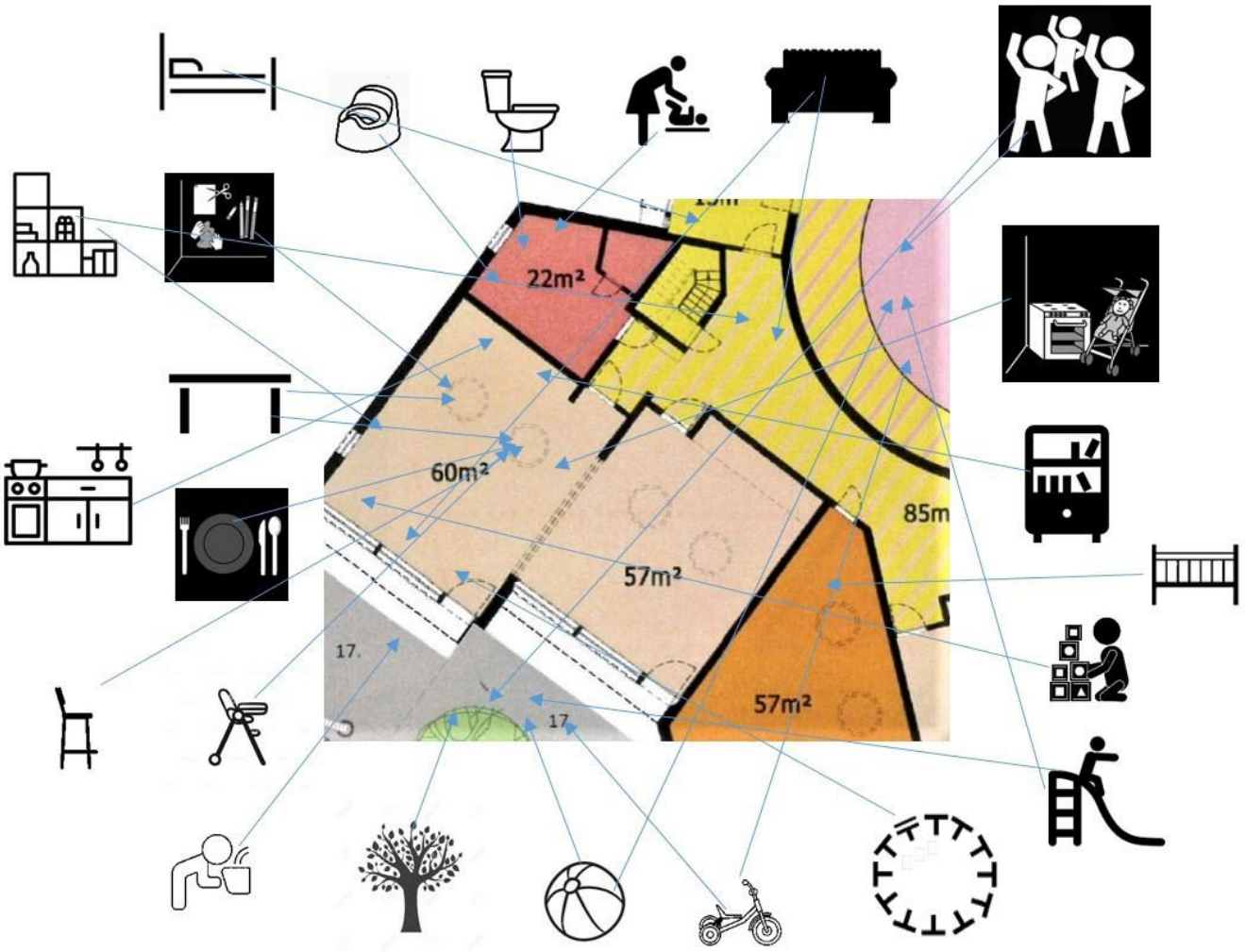
	Bouwen		Plek waar je de bouwconstructies van kinderen kan plaatsen
	Speeltapijt		Atelier
	Fietsen		Een plek om bewegingsspel te doen

	Boekenkast voor de kinderen		Een kalme plek waar kinderen kunnen lezen
	Een kalme plek zonder al te veel prikkels		Lokaal voor professionals Ruimte voor ouders

	Natuurlijk licht		Stoelen voor volwassenen
	Zetel voor ouders		Een plek waar je in een kring kan zitten voor het kringmoment met de kinderen
	'Echt' bestek en servies voor de kinderen		Een tafel om …
	(andere voorbeelden)		

			
			
			
			
PLAYGROUND ICON			
			

			
			
			
			
naar het bos			

22m²
60m²
57m²
85m
57m²
17.
17

5) Neem een plattegrond van jouw stageplaats en plaats de symbolen waar ze thuishoren

Waar kunnen kinderen met een bal spelen? Waar staan de boeken? ...

---

6) Welke symbolen kregen een plek? Welke niet?

- Kregen alle symbolen een plaatsje?
- Welke zijn niet aanwezig in de OOJK-ruimtes?
- Duid met een pen aan welke elementen er mankeren of welke onvoldoende aan bod komen.

---

7) Reflecteer over wat je mocht ontdekken: maak een actieplan

- Reflecteer met je collega's en kom tot enkele besluiten voor een actieplan gericht op het herinrichten van de ruimtes. Het doel is om alle geïdentificeerde symbolen een plaatsje te geven op de plattegrond.
- Creëer een nieuwe plattegrond van de OOJK waar je aangeeft welke plekken je van plan bent om te
- veranderen en hoe. Nu ben je klaar om actie te ondernemen!

TOOL 14

Vragenschema voor kleuterschool - opvang - centrum

Dit vragenschema kan je gebruiken om te weten op welke manier de leerkrachten en kinderbegeleiders de ruimtes in hetzelfde gebouw gebruiken. De antwoorden kunnen de basis vormen voor verdere reflectie over hoe de omgeving zo aangepast kan worden dat ze beter beantwoordt aan de noden van kinderen en gezinnen vanuit een educare-benadering (leren, spelen en zorg zijn daarin onlosmakelijk met elkaar verbonden).

Deze vragen kunnen ook gebruikt worden als basis voor kleine 'focusgroepen' met de professionals van beide settings. Op die manier biedt de focusgroep zelf een kans om meningen, visies en ideeën met elkaar uit te wisselen.

1) **Zijn er verschillen in de manier waarop de klaslokalen (kleuterschool) en de opvangruimtes zijn georganiseerd?**

2) **Gebruik je op bepaalde momenten de ruimtes van de school / opvang (met andere woorden: gebruiken leerkrachten de opvangruimtes en vice versa?) Zo ja, wanneer en hoe?**

3) **Als je de ruimtes deelt, zijn er bepaalde afspraken omtrent ieders rol als professional (bijvoorbeeld de leerkracht zorgt voor...; en de kinderbegeleider zorgt voor...)? Zo ja, welke?**

4) **Zijn de afspraken met de kinderen anders gedurende klastijd enerzijds en buitenschoolse opvangtijd anderzijds? In welke zin?**

5) **Kan de kleuterschool materialen gebruiken van de buitenschoolse opvang en omgekeerd? Welke afspraken hebben jullie hierover gemaakt?**

6) **Hoe zorg je voor warme en vlotte overgangen voor de kinderen van de klas naar de opvang en omgekeerd?**

TOOL 15

Reflectieschema voor professionals
Focusgebied: leeromgeving

Reflectie door professionals – Focusgebied: leeromgeving

Kwaliteitsniveau: 0 – Onvoldoende; 1 – Minimaal; 2 – Goed; 3 – Uitstekend

	0	1	2	3	Bewijs, voorbeelden van goede praktijken
1) De leeromgeving is veilig, esthetisch en aantrekkelijk voor kinderen.					
2) De leeromgeving is comfortabel en moedigt aan om verschillende activiteiten uit te proberen, individueel, in kleine groepjes of met alle kinderen van de groep.					
3) De leeromgeving is logisch opgedeeld in kleinere ruimtes (naargelang de vormen van competentieontwikkeling, de activiteiten, de themahoeken …) met aangepaste grootte voor bepaalde activiteiten en moedigt kinderen aan om op onderzoek uit te gaan, te spelen en te leren.					
4) Educatieve materialen zijn doelbewust gekozen en afgestemd op de leeftijd en behoeftes van kinderen.					
5) Er zijn plekken van stilte en ontspanning waar kinderen even alleen kunnen zijn en rust vinden.					
6) Er wordt voor gezorgd dat kinderen dagelijks de aanbevolen tijd buiten spenderen.					
7) De buitenruimtes op school ondersteunen de holistische ontwikkeling van kinderen.					
8) De professional ontwikkelt een wederkerige relatie met elk kind en zorgt voor een veilige hechting.					
9) De omgeving is rijk aan verschillende vormen van interactie (met andere kinderen in de groep, met ouders, met buurtbewoners …).					
10) Kinderen leren het milieu beschermen en krijgen praktische manieren aangereikt om beter zorg te dragen voor het milieu.					

11) Kinderen worden betrokken in de planning, creatie en het toezicht op de groep en schoolomgeving.					
12) Kinderen gebruiken verschillende materialen, informatie en communicatietechnieken, aangepast aan hun leeftijd.					
13) De professional maakt gebruik van de mogelijkheden in de gemeenschap buiten de school en nodigt buurtbewoners uit in de groep om de kinderen hun ontwikkeling te verrijken en hun socialisatie te bevorderen.					
14) De leeromgeving moedigt kinderen aan om gepaste risico's te nemen die hun ontwikkeling en leren ten goede komen.					

Totale score van het focusgebied 'leeromgeving': _____

Wat doe ik reeds goed? _____

Wat wil ik graag verbeteren? _____

Wat plan ik aan te pakken de komende weken? _____

Welke ervaringen kan ik delen met collega's? _____

Welke hulp kan ik van collega's gebruiken? _____